

НАКНАДА НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ РЕХАБИЛИТОВАНОМ ЛИЦУ

Право на накнаду нематеријалне штете рехабилитованог лица остварује се досуђивањем појединачних износа по видовима нематеријалне штете прописаних Законом о облигационим односима.

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању, тужилац Ј.Д. је рођен 17.12.1923. године у К, завршио је гимназију, аматерски се бавио фотографијом, као партизан учествовао у рату, после ослобођења завршио шестомесечну војну школу, као официр радио у војсци, у новинској редакцији у Београду, а након поднетог захтева да се демобилише, којем није удовољено, као официр прекомандован је у Нови Сад. Брак је засновао 1948. године и отац је једног детета. Оболео од тешке болести тровања коштане сржи, налазио се на лечењу у Војној болници у Петроварадину, када је ухапшен и приведен у истражни затвор. Уследио је кривични поступак, у којем је пресудом Војног суда у Новом Саду бр. 175/51 од 19.5.1951. године (правноснажна) оглашен кривим зато што је "повредио заклетву дату народу и врховном комаданту тиме што се укључио у контрареволуционарну борбу против отаџбине почев од 1948. године до марта 1951. године, да је деловао на насилно обарање врховних органа државне власти и управе ФНРЈ и подривање друштвеног уређења", чиме је учинио кривично дело из члана 3. тачка 1. Закона о кривичним делима против народа и државе па је осуђен на казну лишења слободе са принудним радом у трајању од 10 година са губитком грађанских права на две године. У казну му је урачунато време проведено у притвору у истражном затвору почев од лишења слободе 12.1.1951. године. Тужилац је у судском затвору у Новом Саду а затим у затворима на Светом Гргуру, Угљену, Билећи и Голом отоку био све до 29.11.1956. године када је ослобођен од даљег издржавања главне казне и извршења споредне казне. По изласку на слободу, вратио се у К. и после четири месеца запослио у пољопривредном добру као благајник, касније радио као шеф стоваришта на дрвари, као шеф рачуноводства на циглани и у септембру 1978. године пензионисао. Правноснажном пресудом Окружног суда у Новом Саду Рех 45/2007 од 8.4.2008. године тужилац је рехабилитован. Комисија Министарства правде је понудила тужиоцу рехабилитационо обештећење у износу од 1.503.000,00 динара које он као недовољно није прихватио.

Утврђене су чињеница из којих произилази да је тужилац трпео интензивне душевне болове услед лишења слободе, током целог периода боравка у затворским установама. Тужилац се налазио у нечовечним условима изгладњивања, застрашивања, понижавања, у логорским условима боравка у баракама без елементарних хигијенских услова, таквим да се пацови крећу по људима док спавају, да се за купање добија литар воде а једним чаршавом за брисање користи више десетина људи, тешког рада у каменолому, уз недовољно хране, изложен присили и тортури, која је спровођена физичком силом при присилном проласку кроз шпалир оних који под командом логорске управе наносе ударце и под условима примењиваног физичког кажњавања затвореника, психичким малтретирањем, изазивањем и држањем у психичкој патњи, све у организацији затворске управе. Тужилац је трпео физичке ударце и услед тога трпео физичке болове и страх угрожености физичког интегритета. По повратку у родно место, тужилац је трпео последице осуђиваности, на материјалном и психичком плану. Наишао је на отпор средине, подозрење и отпор његовим покушајима да се активно укључи у јавни живот,

због чега се повукао у приватност породичног живота и рада на редовном послу и земљорадњи.

Код таквог чињеничног стања првостепени суд је досудио тужиоцу на име накнаде нематеријалне штете укупно 2.763.900,00 динара, односно накнаду за претрпљене физичке болове у износу од 200.000,00 динара, душевне болове због повреде слободе и права личности у износу од 2.363.900,00 динара и накнаду за страх у износу од 200.000,00 динара, а преко тих износа захтеве по траженим видовима нематеријалне штете је одбио.

Преиначујући првостепену пресуду у делу о накнадама, другостепени суд је изразио становиште да накнада неимовинске штете за душевне болове због неоснованог лишења слободе у смислу члана 26. став 3. Закона о рехабилитацији представља јединствени вид нематеријалне штете која је настала у сфери личних, неимовинских добара оштећеног, а да физички болови и страх нису предвиђени као посебан законски основ за накнаду штете у смислу одредаба Закона о рехабилитацији. Другостепени суд сматра да је првостепени суд погрешно поступио када је при одлучивању о тужбеном захтеву раздвајао основе по којима досуђује накнада нематеријалне штете и што је за сваки основ појединачно утврдио висину накнаде.

Другостепени суд је делимично уважио жалбу тужиоца и анализирајући битне околности: да је тужилац као млада особа провео на издржавању казне пет година, десет месеци и 17 дана, да је осуђен и са каквим последицама према природи кривичног дела које му је стављено на терет, услове у којима је боравио током лишења слободе, грубости којима је био изложен, трпљења током тог периода и потом, уз осећање понижености, обесправљености и социјалне маргинализованости готово за цео живот, његове породичне прилике, реакцију околине, закључио да тужиоцу на име новчане накнаде за претрпљене душевне болове због повреде права и слободе личности припада укупно 3.000.000,00 динара. Делимично усвајајући жалбу тужене, другостепени суд је преиначио првостепену пресуду у усвајајућем делу о накнадама за физичке болове и страх, тако што је одбио тужбени захтев у погледу ових видова штете.

По оцени Врховног касационог суда, побијана одлука је заснована на погрешној примени материјалног права, у погледу висине тужиоцу припадајуће накнаде нематеријалне штете за претрпљене душевне болове због повреде права и слободе личности, те права на новчане накнаде за тражене видове нематеријалне штете, као што су прерпљени физички болови и претрпљени страх.

Према члану 26. став 3. Закона о рехабилитацији („Службени гласник РС“ број 92/11 од 7.12.2011. године), рехабилитовано лице, између осталог, има право на накнаду нематеријалне штете за душевне болове због лишења слободе у складу са законом којим се уређују облигациони односи. Висина правичне новчане накнаде опредељује се на основу критеријума прописаних чланом 200. Закона о облигационим односима.

Оцењујући утврђене околности конкретног случаја, а пре свега чињенице да је тужилац као млада особа од своје 27 године био лишен слободе у трајању безмало шест година, његове образовне, професионалне и породичне прилике, осудом и лишењем слободе изазвана дуготрајна трпљена душевних болова, последице осуђиваности у даљем животу, социјалну маргинализацију, радно ангажовање до пензионисања у 55 години живота, као и чињеницу да је после 47 година од осуде тужилац рехабилитован, Врховни касациони суд налази да досуђени износ накнаде нематеријалне штете за претрпљене душевне болове због повреде права и слободе личности од 3.000.000,00 динара није адекватан. Стога је побијана пресуда преиначена и применом члана 200. ЗОО тужена је обавезана да поред досуђеног износа тужиоцу исплати износ од још 2.000.000,00 динара.

Наведени износ са досуђеним износи укупно 5.000.000,00 динара и представља правичну накнаду којом ће се постићи сатисфакција тужиоца за претрпљене душевне патње. Тужиоцу је на основу члана 277. ЗОО досуђена и камата на наведени износ од доношења првостепене одлуке до исплате.

Насупрот становишта другостепеног суда, тужилац остварује право на новчане накнаде за физичке болове и страх, јер је те видове нематеријалне штете сасвим извесно трпео под утврђеним околностима да је био физички злостављан и застрашиван. Првостепени суд је правилно одлучио о тужиоцу припадајућим накнадама за претрпљене физичке болове и претрпљени страх, у износу од по 200.000,00 динара, на основу чињеница о узроку настанка таквих трпљења, вишеструким наношењем удараца и страха за живот и телесни интегритет. Када се таква трпљења издвајају и по специфичним обележјима је могуће закључити каквог су интензитета и трајања били, по томе се одређује висина засебних накнада за ове видове нематеријалне штете. Првостепени суд је одредио одговарајућу висину ових накнада, у складу са критеријумима прописаним у члану 200. Закона о облигационим односима. Чињеничног основа нема за другачију одлуку о овим видовима нематеријалне штете. Остала трпљења, интегрисана у јединствени вид нематеријалне штете, утицаја су имала на досуду накнаде за душевне болове.

Тражени износи на име накнаде нематеријалне штете преко досуђених превазилазе критеријуме правичне накнаде и Врховни касациони суд је ревизију у преосталом одбијајућем делу потраживања по означеним основима одбио као неосновану, водећи рачуна о значају повређених добара и циљу коме служи новчана накнада нематеријалне штете, али и о томе да се њоме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом. Рехабилитацијом тужилац је постигао извесну сатисфакцију. Новчана накнада истом циљу тежи. Зато се накнада по висини одређује тако да оштећеном у овој животној доби, као рехабилитованом лицу, послужи као одговарајуће материјално задовољење. Управо тај циљ, по налажењу овог суда, постиже се досудом тужиоцу износа од 5.000.000,00 динара накнаде за душевне болове, износа од 200.000,00 динара накнаде за претрпљене физичке болове и 200.000,00 динара накнаде за претрпљени страх.

У преосталом делу наводи ревизије о погрешној примени материјалног права нису основани, јер разлога нема за досуду износа виших од наведених".

(Сентенца из пресуде Врховног касационог суда Рев1 19/2018 од 17.4.2019. године, утврђене на седници Грађанског одељења од 10.12.2019. године)